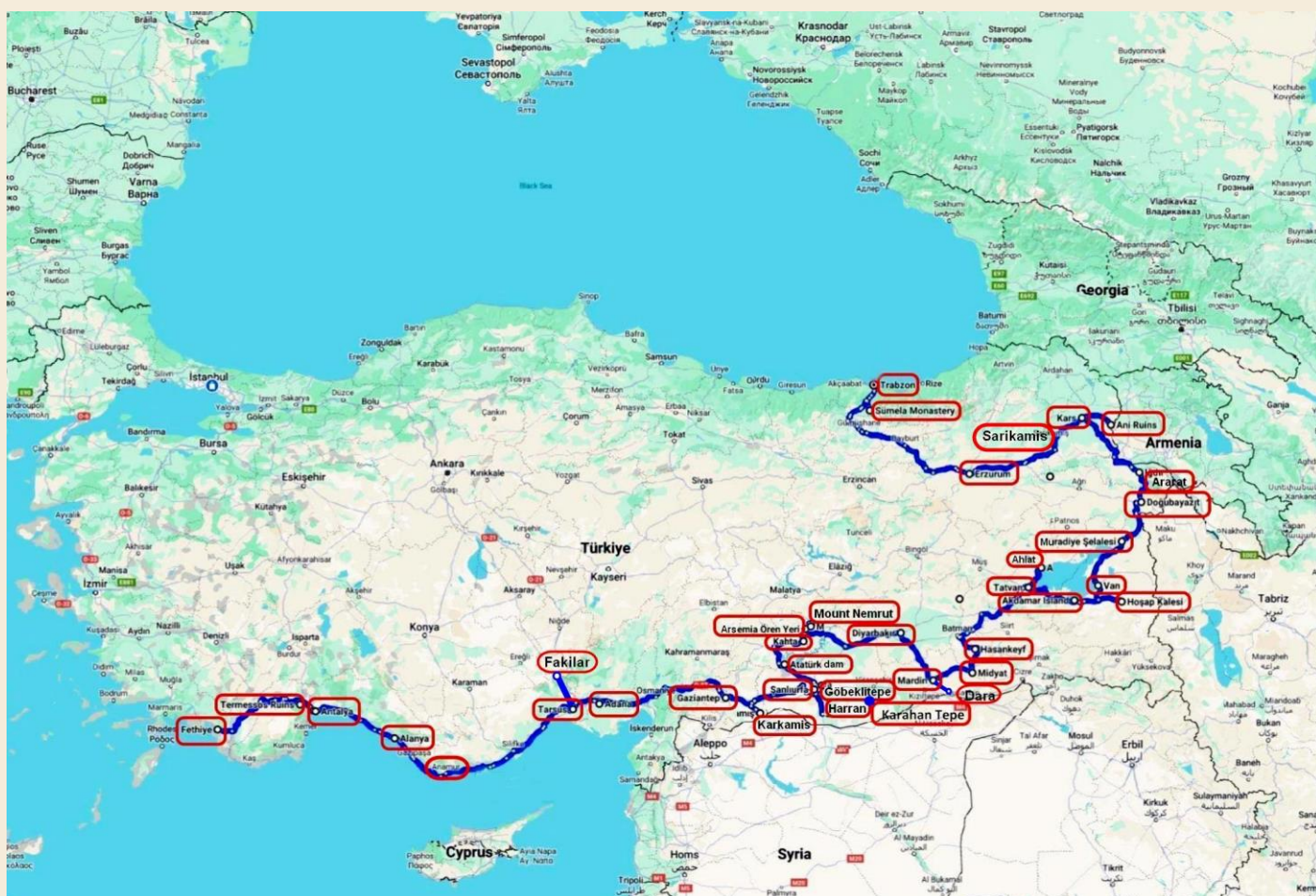

UTAZÁS TÖRÖKORSZÁG DÉLI ÉS KELETI RÉGIÓIBAN

hetedik rész: Erzurumtól a Sümela monostorig

(összeállította: Szabó Tibor www.culturetravel.hu)

2024 nyarán hosszabb utazásra vállalkoztunk Törökország távolabbi vidékeire. Elidőztünk a Torosz-hegység vidékén, a Kilikiai-alföld városaiban, őskori és ókeresztény emlékeket kerestünk fel az Arab-síkságon, többször felmentünk a Nemrut-hegyre, fürödtünk a Van-tóban, elautóztunk az Ararát alatt, meglátogattuk Ani romvárosát, tucatnyi alagúton áthajtva jutottunk el Trabzonba, végül megcsodálhattuk a Sümela monostor bizánci falfestményeit. Mindenhol kedves és segítőkész emberekkel találkoztunk, legyenek akár törökök, szírek, kurdok, örmények, vagy arabok. Szerencsére a nagyobb bajok végig elkerültek minket utunk során, bár délen meg kellett birkóznunk a 42-44°-os nyári hőséggel.

Íme utazásunk útvonala. Isztambuli átszállással értünk Antalyába, ahol a reptéren rögtön átvettük bérautónkat, amely hűségesen és hibátlanul szolgált minket 5000 kilométeren át. Hozzáteszem, Törökország útjai kiváló minőségűek, még a távoli, keleti országrészben is.

Július közepén érkeztünk **Erzurumba**, az Örmény-magasföld változatos történelmű nagyvárosába. A nyáron kellemesen meleg éghajlatú város időjárása télen kemény hidegre fordul, komoly havazásokkal, amit a távoli dombon álló hatalmas síugró sáncok is igazolnak. Az ókori Nagy Örményország idején még Karin néven létezett városnak ma kb. 800 000 lakosa van és a hasonló nevű tartomány székhelye. A felvétel Erzurum középkori várának sarkába épített szeldzsuk kori Tepsi minaret tornyából készült.

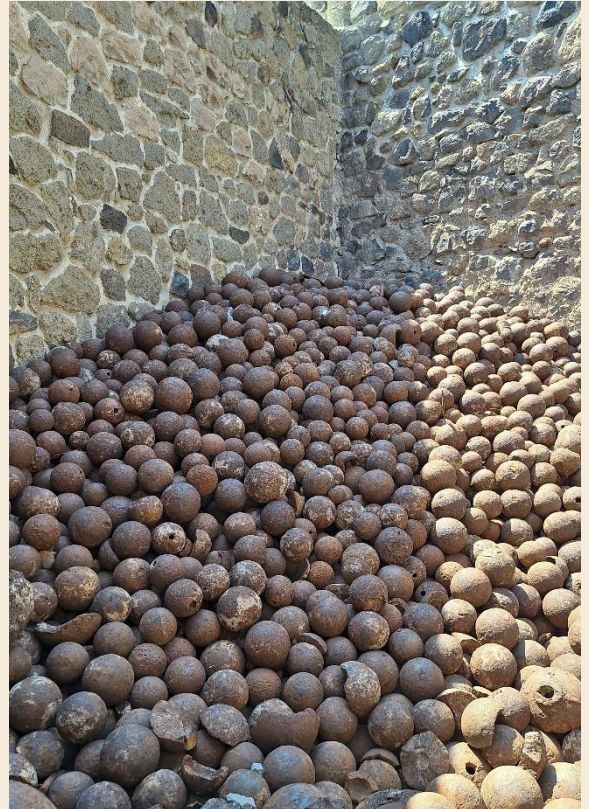
← Erzurum városközpontban álló várat szépen helyreállították, meglátogatása mindenkinek javasolt, aki erre jár. A 12. századi minaret-ből jó kilátás nyílik a környéken levő parkokra és a legszebb oszmán kori műemlékekre. A várat eredetileg a bizánciak építették az 5. század elején, ráadásul mindjárt falakkal vették körül

a lakott területeket is. Erzurum a korai bizánci időkben a perzsa és a bizánci uralkodók közötti háborúk körzete volt, de a későbbi időkben is fontos stratégiai szerepet töltött be.

← Erzurum várának külső kapuja, itt kell venni a belépőjegyet. Figyelni kell a nyitvatartási időre!

→ Volt itt hadiesemény bőven, amit az egyik bástyában felhalmozott oszmán kori öntött ágyúlövedék gránátok mennyisége is igazol. A fényképre csak ennyi fért rá, de még legalább kétszeres mennyiség van készleten.

← Erzurum várának második kapuja. Nem is írom le a hatalomváltások történetét, csak felsorolom, hogy kik uralták a várost. Szép sorban: a bizánciak után jöttek a Szászánida perzsák, az arab hódítók, a Szaltukidák, a szeldzsukok, a mongolok, az Ilhánidák, Timur Lenk, a Kara Koyunlu és a Aq Koyunlu turkománok, a Szafavida perzsák majd 1514-től az oszmán törökök uralmával folytatódott a város története.

→ A vár délnyugati sarkánál a 12. században épült fel a vár mecsete (arrafelé inkább arab nevéen, masjidsként emlegetik). Az épületen nem maradt fenn felirat. Kissé távolabb áll a mecsethez tartozó Tepsi minaret. Ennek az alsó részét Muzzafer Gazi szaltukida emír építette 1124 és 1132 között. Felső, teraszos részét a 19. században építették rá, benne egy toronyórát is elhelyeztek, amelynek szerkezete a toronyból megfigyelhető.

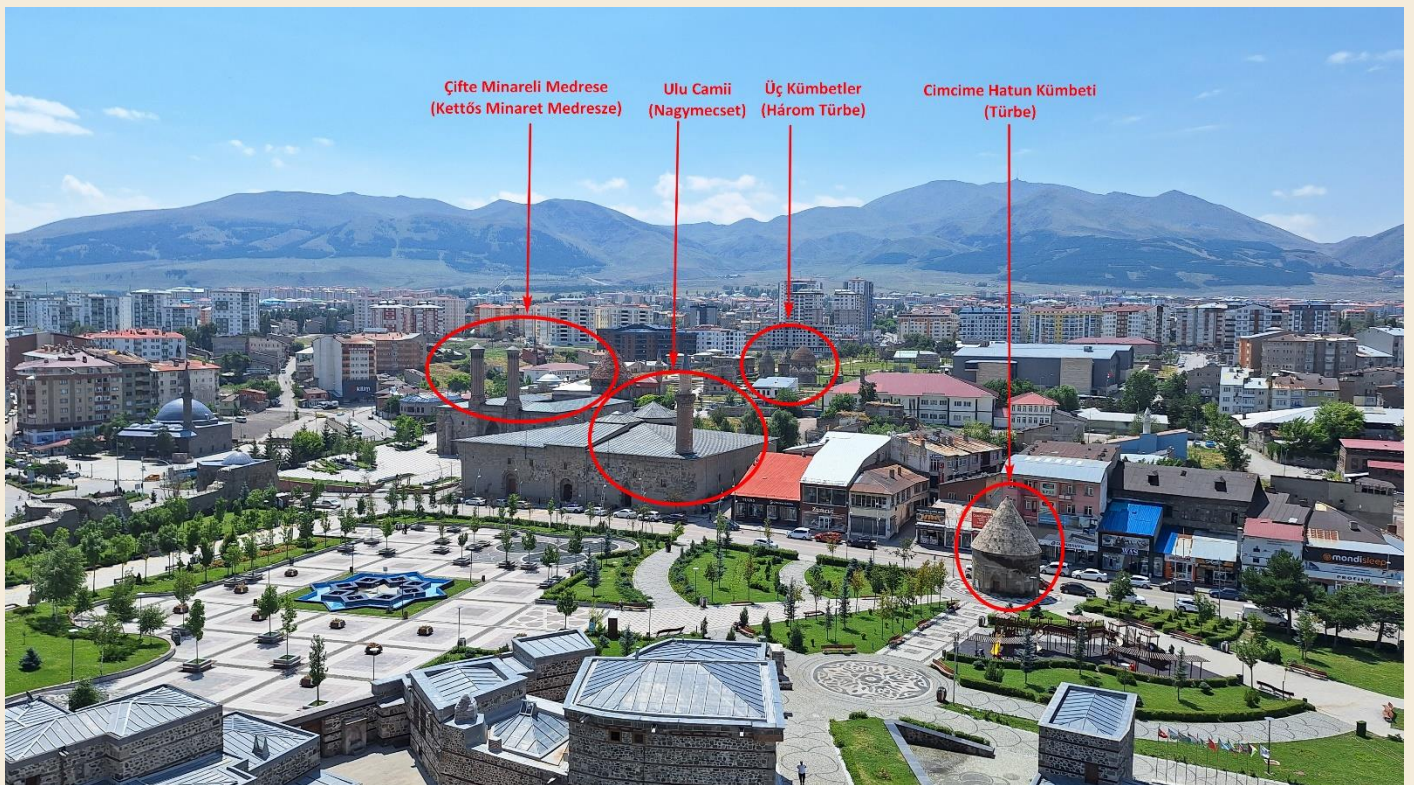

← A várbeli mecset zárva volt, de az ajtó részén át sikerült ezt a felvételt készítenem. Ezt a kis mecsetet tartják Erzurum legrégebb szeldzsuk épületének.

→ A Tepsi minaret felső teraszáról kelet felé nézve jól áttekinthető a vár belső területe. A bal oldalon állt manzikerti (törökül Malazgirt) csatában a bizánciakat legyőző szeldzsuk had oldalán harcoló Emír Szaltuk Bég és utódai, a szaltukida szeldzsuk emírek és bégek palotájának, fogadótermének és fürdőjének romjai. Ezeket 1072 és 1202 között építették. A távolban feltűnő század modern erődtései látszanak.

↓ A mecsetből dél felé tekintve

a szeldzsuk és az oszmán-kor fontos műemlékeit láthatjuk.

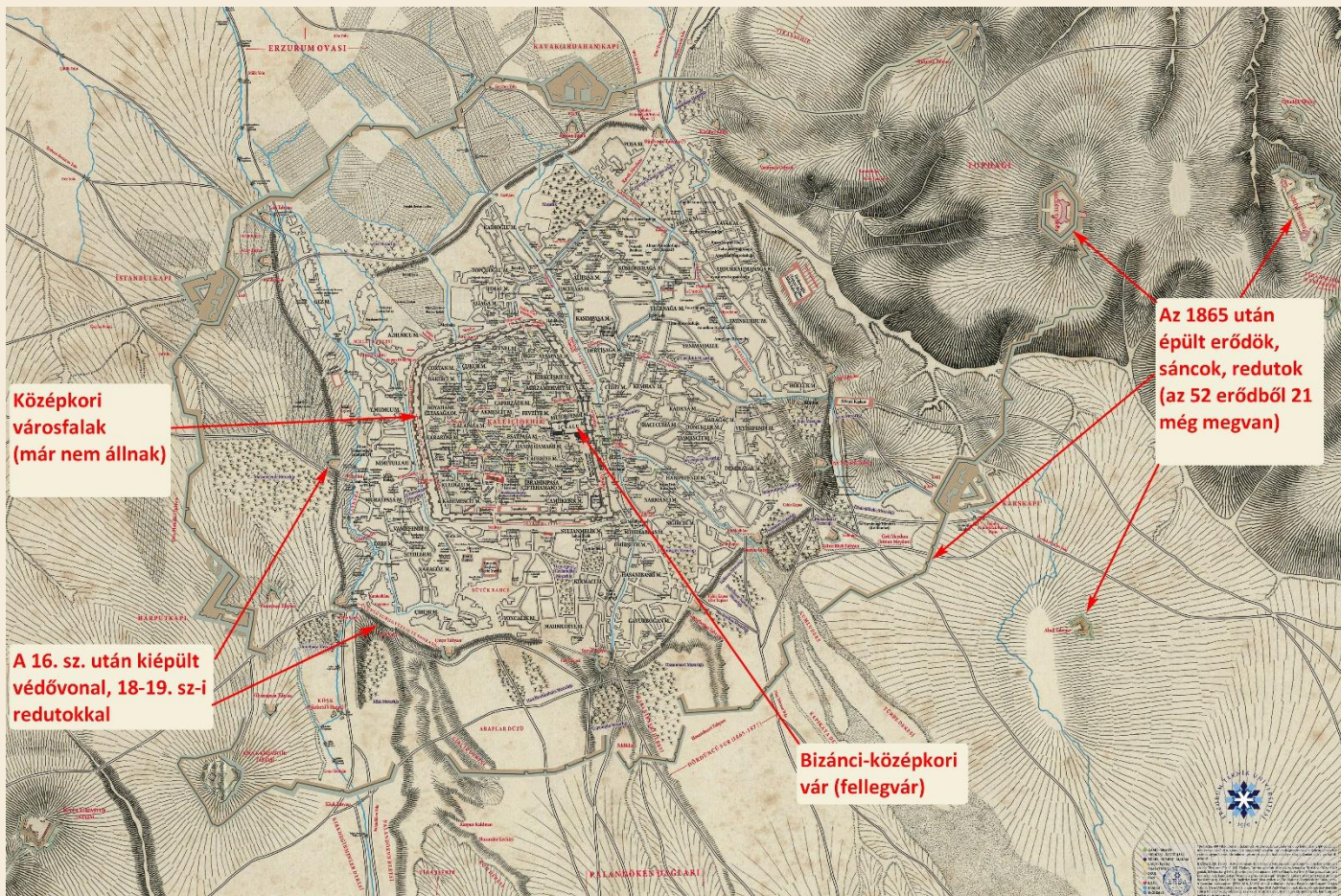

↑ Az idők során jócskán leromlott várat alaposan helyreállították és kiegészítették hiányzó falszakaszait is.

← A Tepsi minaret csigalépcsője

→ A vár melletti területen helyreállítottak (vagy újra-építettek?) néhány oszmán kori házat.

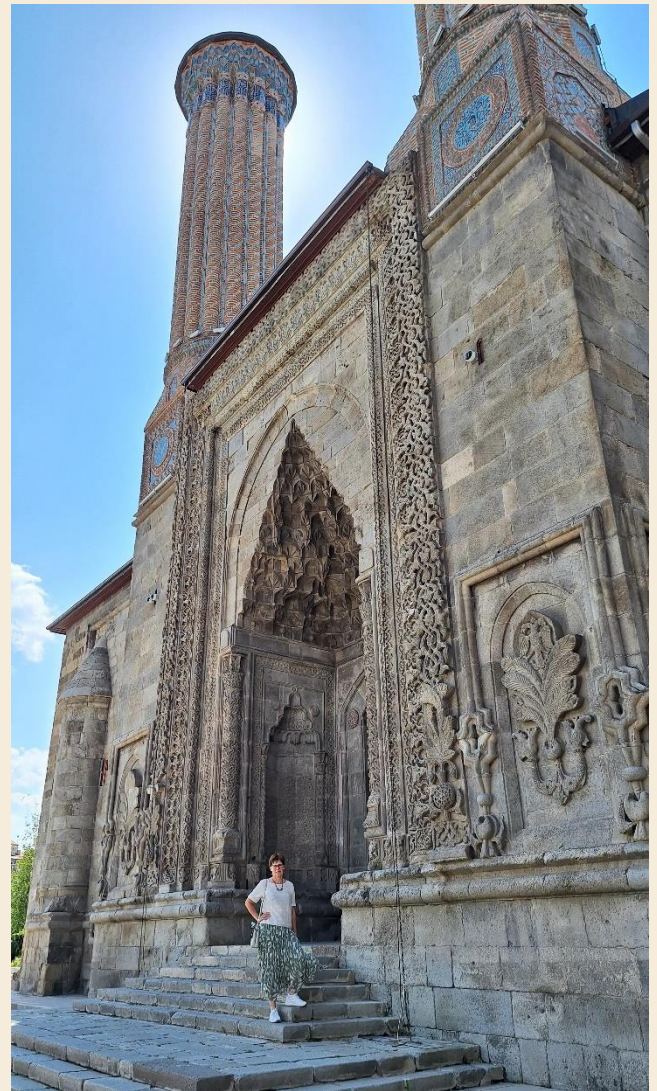
↑ Erzurum fontos szerepet játszott a 19-20. századi orosz-török háborúk idején és a 20. század elejére valóságos erődvárossá fejlesztették. Nem állom meg, hogy ide ne másoljam az Erzurumi Műszaki Egyetem csodálatos összesítő térképét, amelyen a város minden jelentős műemlékét, városfalait, erődítéseit és modern kori erőlemeit feltüntették. Ezek legtöbbször persze nem létezett azonos időben. A középső sánc és bástyásor védelmében harcoltak itt az oroszok ellen Kmety György és Guyon Richárd honvéd tábornokok 1854-ben. A legutóbbi, külső erődsor védelmében állomásoztak itt azok a török egységek, amelyek Erzurumból indultak a sarikamişi csatába 1914 végén. Jugyenic orosz tábornok még ezeket a korszerű erődöket is elfoglalta 1916-ban, de a breszt-litovszki béke nyomán Erzurum 1918-ban ismét visszakerült Törökországhoz. Meg kell említenem, hogy

Erzurumban is sok örmény áldozata volt az 1894-96 közötti „hamidi mészárlásnak”. Ezt a szörnyű akciót, ami az örményeken kívül a szír keresztényeket is érintette, II. Abdul Hamid szultán (1876-1909) ösztönözte és támogatta. Később, az 1915-ös örmény népirtás idején Erzurumban is tömegesen deportálták és ölték meg az örményeket. Az elkövetők főként törökök, kurdok, csecsenek és cserkeszek voltak. ↙ Az alsó térképen az 1916-os orosz támadás hadműveletei, vannak feltüntetve.

← Erzurum várának közelében építette fel Alá ad-Din Kajkubád szeldzsuk szultán lánya, Hande Hatun a **Çifte Minareli (két minaret) medresét** 1271-ben. Az eredetileg vallási iskolának szánt épületet az oszmán időkben előbb fegyveröntő-deként, majd fegyverraktárként használták.

→ A Çifte Minareli bejázatának két oldalán elhelyezett domborművek közül a jobb oldali egy kétfejű sast ábrázol, a bal oldaliról azt tartják, hogy befejezetlen.

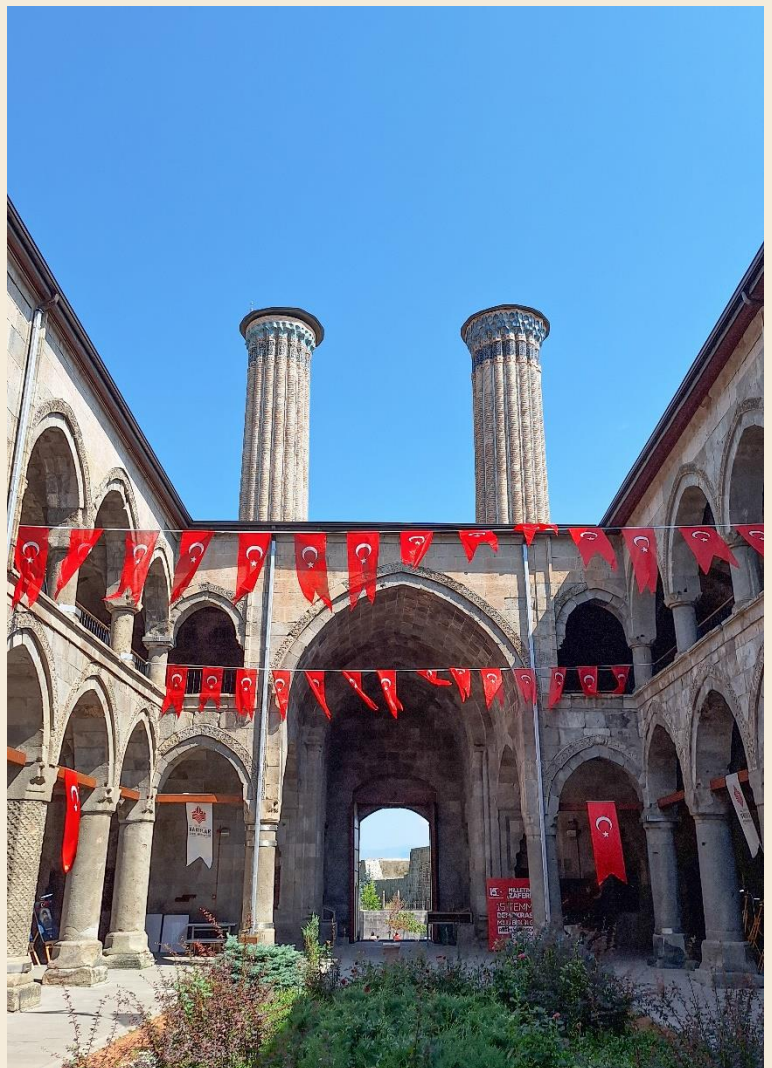
← A medresze bejárata fölötti muqarnas boltozat. Ez az iszlám világban elterjedt háromdimenziós boltozatfajta főként az alkalmazott elemek fény-árnyék hatásait használja.

→ Ahogy belépünk a medresze udvarára, szembe találjuk magunkat a boltozatos nagy ívánal, ahol egykor az oktatás folyt. Az udvart közrefogó épületszárnyakban voltak a diákok szobái és a hivatali helyiségek. Amikor a Çifte Minareliben jártunk, nagyban készültek Törökország hivatalos ünnepére, a Temmuz 15-ére. A 2017 óta munkaszüneti nap és nemzeti ünnep hivatalos neve magyarul „a demokrácia és a nemzeti összetartozás napja”.

← A Çifte Minareli egyes íveit és oszlopait dús faragványok borítják. A medreszének három kisebb és egy nagy ívánja volt. Úgy állítják, hogy ez Anatólia legnagyobb medreszéje.

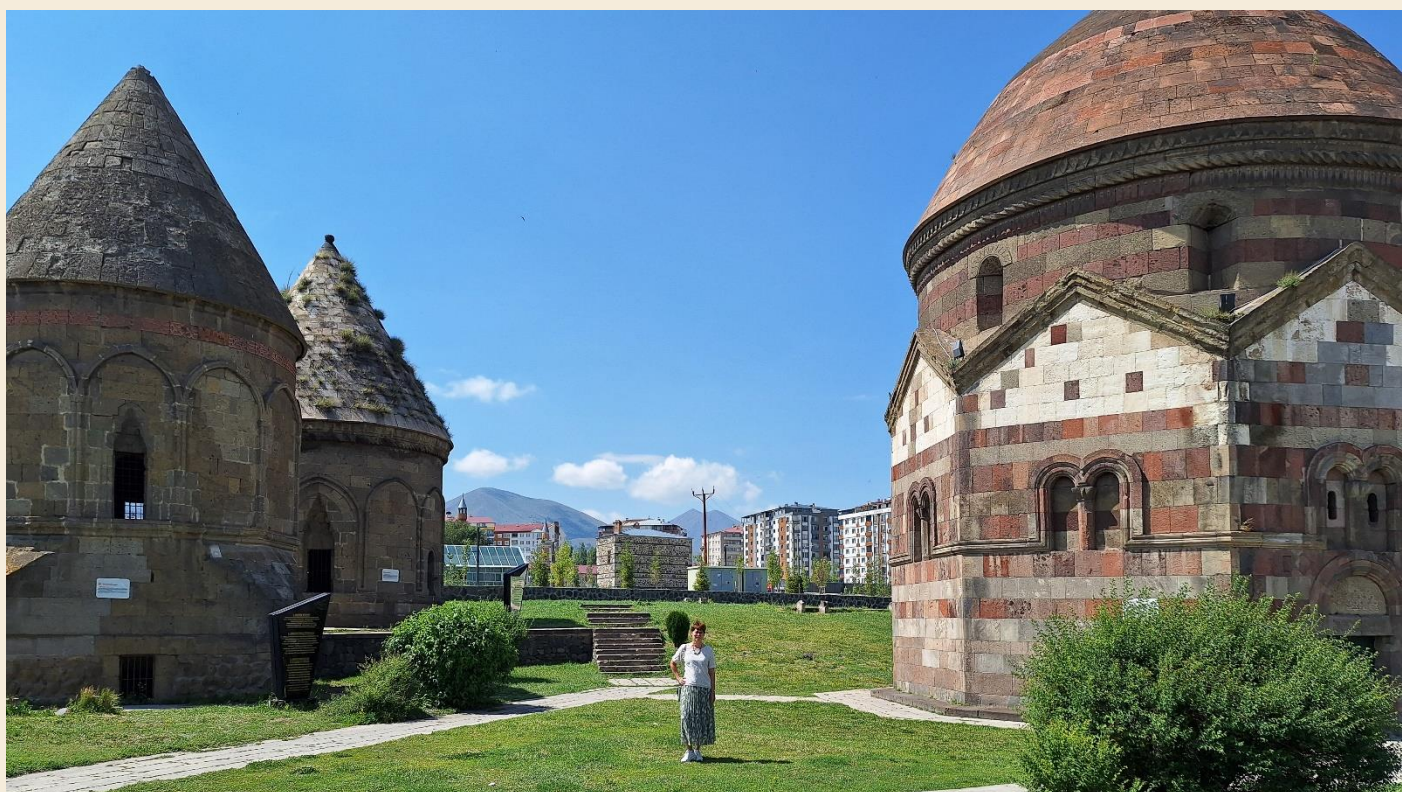
→ A nagy íván felől visszanézve az ünnepi zászlók fölött jobban látható a két téglából épült bordás minaret színes csempedíszítése.

← A Çifte Minareli İvánja mögé épített türbe, vagy mauzóleum.

→ Este visszatértünk és megcsodáltuk a Çifte Minareli kivilágítását.

↑ A Çifte Minarelitől kissé délre sétálva juthatunk el az **Üç Kümbetler (Három türbe)** nevezetes műemlékeit megtekinteni. A három, ma is álló türbe körül egykor temető volt, azonban azt felszámolták és a területet parkosították.

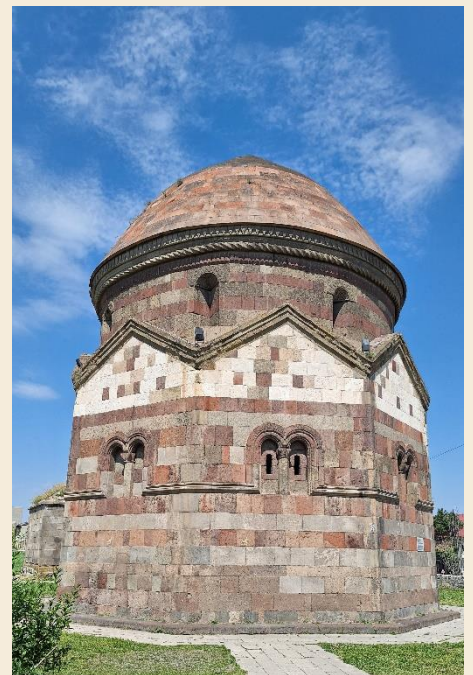

← A többi kettőtől eltérően ez a türbe magas, szögletes alsó rész nélkül épült a 14. században, az Ilkánok korában. Nem tudni kit temettek el benne.

← A magas, szögletes alsó szint fölé épült a tíz szögletű alaprajzú második türbe a 13-14. század fordulóján, ismeretlen személy részére. Az alsó, kívül sokszögletű, de belül szintén kör alaprajzú térben helyezték el a síremléket.

→ A három türbe közül ez a legjobb állapotú és legigényesebben díszített sírkápolna. Nem is csoda, hiszen az 1591-es oszmán feljegyzés szerint itt temették el Izz al-Din Szaltuk Malik emírt, aki 1132 és 1168 között volt a szaltukida Erzurumi beylik uralkodója. A Konya központú szeldszuk Rum Szultánság kisebb-nagyobb önállóságú beylikéből (fejedelemségeiből) állt. Az Erzurum beylik 1072-ben jött létre, majd viszonylagos önállóságának a mongol hódítás vetett véget 1242-ben.

← Izz al-Din nyolcszögletű türbójét különböző színű kövek alkalmazásával és a tetőzet alatti kőfaragásokkal díszítették. Az épület tető borítását 1956-ban kicserélték. A türbe oldalain kettős ablakíveket építettek, amelyek közül több, kisebb fénybeeresztő nyílással készült.

← A mongol eredetű, a 14. században Erzurumot is birtokló Ilhánida birodalom uralkodója 1300 körül vette fel az iszlám vallást, amit alattvalóinak többsége is követett. Erzurum Ilhánida kormányzója, Hodza Yakut Gazani tíz évvel később építtette meg a város muszlim vallási iskoláját, ami máig az ő nevét viseli. A Yakutiye Madrasa (törökül: Yâkutiye Medresesi) egy téglalap alaprajzú épület, amelynek a közepén fedett udvar van. A képen látható nyugati homlokzata a leglátványosabb.

↑ A medresze keleti végén, a keleti nagy ívánból elérhető türbe csatlakozik az épülethez, amely azonban üres. A Yakutiye medresze környezetében katonai épületek álltak az 1980-as évekig, majd ezeket lebontották és nekikezdték a medresze felújításának, amivel 1994-re végeztek.

← A Yakutiye medresze nyugati kapuja. A kétszárnyas bejárati kapu fölé muqarnas stílusú boltozatot építettek. Alatta és fölötté feliratos köveket illesztettek a kétszintes kapuépítmény falazatába.

← A legtöbb medresze udvara felül nyitott, azonban az erzurumi Yakutiye medresze udvarát ezzel szemben muqarnas stílusban épült kupolával fedték be, tetején bevilágító nyílást (okulust) hagytak, amely fölé az utóbbi felújítás során üveggúlát helyeztek el.

→ A medresze központi teréből észak, dél és kelet felé nyílik három boltozatos íván, ahol egykor az oktatás folyt. Az ívánok mellett kisebb helyiségek, szobák kaptak helyet a fedett udvar körül.

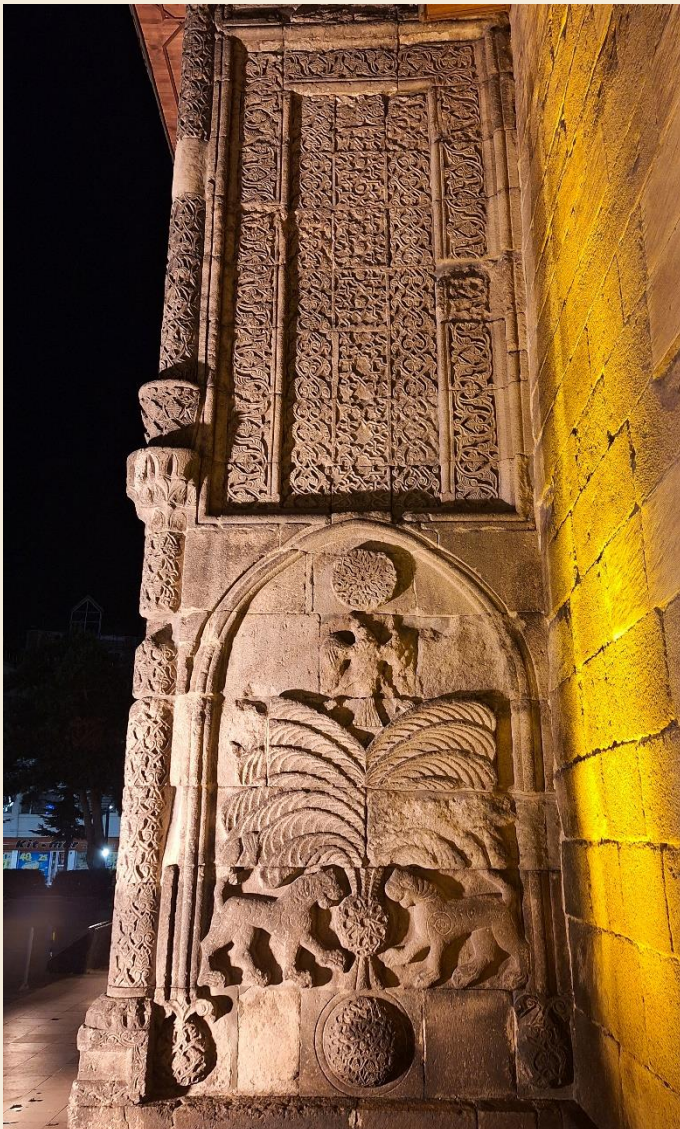

← Ma a Yakutiye medresze az erzurumi Török-Islám Művészeti és Néprajzi Múzeum kiállításainak ad helyet, ahol főként néprajzi anyagot mutatnak be. Az egyik helyiségben ez a figurális jelenet van kiállítva, amely megmutatja, hogy milyen körülmények között történt a Korán oktatása.

← A Yakutiye medresze esti kivilágítása. A nyugati homlokzat két végénél egy-egy hengeres tornyot építettek, amelyek közül a déli fölé később egy hevedermintás, mázas kerámiával díszített téglaeépítésű tornyot emeltek.

→ A nyugati portál gazdag díszítettsége az esti sűrű fényben látszik igazán.

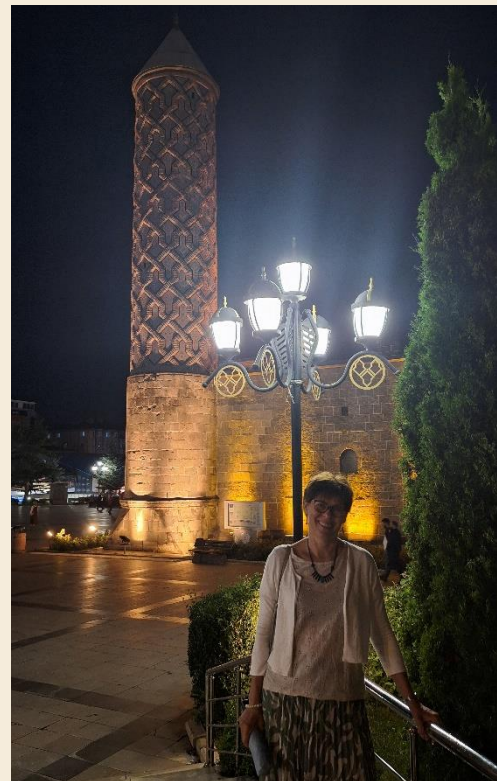
← A portálépítmény déli oldalán ez a faragott életfa motívum vonja magára a látogató figyelmét. Az életfa alatt oroszlánok állnak, a fa koronáján egy sas áll. A dombormű felső részét növényi és geometrikus minták töltik ki.

→ Ha valaki Erzurumban, Törökország egyik legfontosabb keleti nagyvárosában jár, ne hagyja ki az esti sétát a belvárosban.

Erzurumot tekintik a modern Törökország szülőhelyének, ugyanis az itt szolgálatot teljesítő Gazi Mustafa Kemal Paşa (később Atatürk) tiltakozott az első világháborúban győztes antant hatalmak Törökországra vonatkozó béketervei ellen, amelyet a szultáni kormányzat elfogadni készült. Atatürk 1919-ben Erzurumban kilépett az oszmán hadseregéből és másokkal együtt megszervezte az erzurumi kongresszust, ami 1919. június 23-án kezdődött. Az Atatürk elnökletével megtartott kongresszuson elutasították az első világháború utáni fegyverletételt és Törökország győztesek által történő megszállását. Az **erzurumi kongresszus emlékművének** hátoldalán elhelyezett táblán név szerint felsorolják a kongresszuson részt vevő 54 delegáltat. Az emlékmű

megtékinzése után kezdtünk csomagolni, majd elindultunk utazásunk utolsó városa, Tabzon (Trapezunt) felé.

← **Trabzon (vagy Trapezunt)** városát az Észak-anatóliai-hegység, annak is a **Pontic-hegység** nevű része választja el az Örmény-magasföldről. Erzurumból Trabzonba jó minőségű autóponton lehet eljutni, miközben tucatnyi modern alagúton haladunk át, amelyek a Pontic-hegység sziklabérceit. Maga Trabzon, a hegyek védelmében Kr. e. 8. században alapított görög gyarmatváros az 1461-ben kezdődött oszmán uralom ellenére

egészen 1923-ig megtartotta görög jellegét, amikor is a görögöket deportálták innen Görögországba. A tenger mentén hosszan elhúzódó városban sok történelmi látnivaló van, amelyek közül a térképen jelöltekről fogok ejteni néhány szót.

→ A nyáron sem túl meleg, kellemes szubtrópusi éghajlatú város talán legszebb egyházi épülete a vár alatti, ma már nem létező középkori kikötőtől nyugatra, 1263-ra elkészült Hagia Sophia templom. Konstantinápoly kereszties hadak általi feldúlása és elfoglalása (1204) után itt Trabzonban erősödött meg a bizánci utódállam, a Trapezunti Császárság. Ez az állam főleg az ide érkező keleti kereskedelmi utak és az itáliai kereskedők által kedvelt régi kikötője révén szerzett jelentős jövedelmeknek köszönhető gazdagságát. Maga Marco Polo is ide érkezett hosszú távol-keleti útjáról 1294-ben, majd az itteni velencei kereskedők segítségével tengeren folytatta útját hazafelé, Velencébe.

→ A Hagia Sophia déli homlokzata. Az I. Komnénosz Mánuel trapezunti császár alapította templomot az oszmánok mecsetté alakították és csodálatos falfestményeit lemeszelték. A falképek feltárására először az 1916-os orosz területfoglalás és ezzel Trabzon elfoglalása nyújtott lehetőséget. Ezután az épületet üzletkévé alakították, majd ismét mecsetként használták. A Hagia Sophia 1964-től

múzeum lett, amit megelőzött a falfestmények és az eredeti padló feltárása. Hosszas viták után ismét mecsetté alakították a Hagia Sophiát 2013-ban és a helyreállított faliképek egy részét eltakarták.

← A déli homlokzat érdekes domborművei. Itt megjelenik a bibliai teremtéstörténet, az első emberpár teremtése, életük a Paradicsomban, a nevezetes alma, és a kiűzetés az Édenkertből. Feltűnik még az első gyilkosság képe is.

→ A nyugati oszlopcsarnok. Valaha ebből az irányból volt a templom bejárata. A középső kapun túl következik a narthex, majd onnan tovább haladva lehetett belépni a templomba.

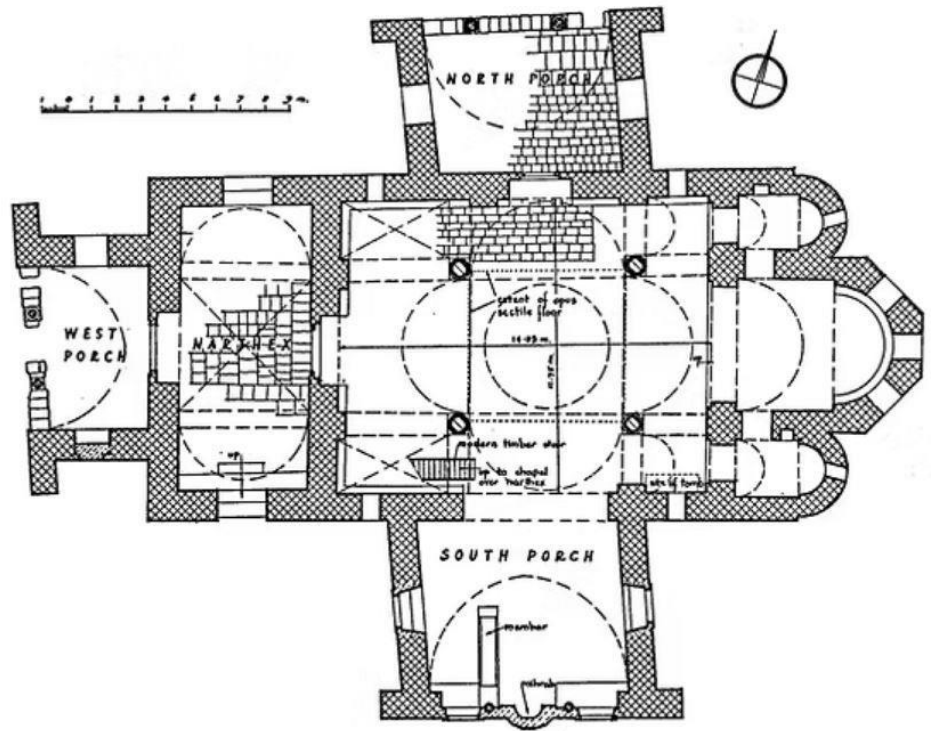

A valaha teljes felületen kifestett Hagia Sophia faliképeinek talán egyhatoda élte túl a történelmi viharokat. Ennek legnagyobb összefüggő része a nyugati előcsarnokban, narthexben látható. A középső boltozatra a négy evangélistát jelképező alakokat festették 1250 körül. Mindegyikük az általuk írt evangélium könyvét tartja. Körülöttük hatszárnyú szeráfok repülnek.

A narthex mennyezeti íveit Jézus életének jelenetei díszítik. Ezek közül való ez is: a kánai menyegző híres eseménye, amikor Jézus a vizet borrá változtatta.

Texierből (1864)

→ A Hagia Sophia alaprajza.

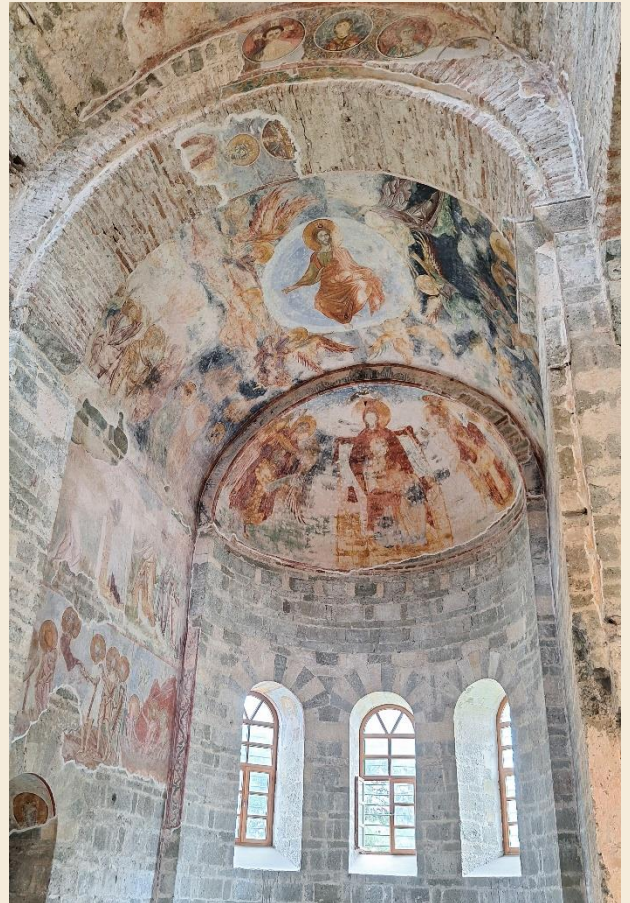
↓ A Hagia Sophia északi oldala. A mecsetté alakított templomba most a bal oldalon látható északi oszlopsarnokon keresztül lehet belépni.

← Amint észak felől belépünk a templomba, a kupola alatti tér üveglapokkal borított eredeti padlózata vonzza magára tekintetünket. Az ún. opus sectile technikával készült padló 2008-ban még a tükröződő üveglapok nélkül volt megtekinthető, amint az „Alaexis” jobb felső sarokba illesztett képen látható. A hasonló méretű apró kövekből összeillesztett mozaikkal szemben az opus sectile technika megtervezett alakra vágott kőlapok összeillesztésén alapult.

→ A Hagia Sophia templom egykori szentélye. Ma ez a rész van elkülönítve muszlim nők imahelye céljára. Most az a rend, hogy a muszlim istentisztelet alatt csak a muszlim nők léphetnek a templomba és annak is csak a részükre paravánnal elkülönített részébe, az egykori keresztény szentélybe. A turista hölgyeknek meg kell várniuk a muszlim szertartás végét és csak azután léphetnek a templomba. Mi is így jártunk, én bent nézelődtem, míg Zsuzsi kint várakozott.

← A templom gyönyörűen kifestett kupoláját 2013 óta ezek a fehér műanyag korongok takarják, hogy ne zavarja a muszlim hívőket. Állítólag leereszthető, bár ennek nem láttuk nyomát amíg ott tartózkodtunk. ↓ Egy archív kép a mecsetté alakítás (2013) előtti időből.

← Ha a kupola alatt állva észak felé fordulunk, a jelenlegi bejárat fölötti falfestmények érzékeltetik az elpusztult és a megmaradt képek arányait.

↓ Az északi kapu fölötti ív falfestései közelebről

→ A déli oldal oszlopos előcsarnokát üveglapokkal zárták le és itt alakították ki a fő muszlim istentiszteleti területet.

↓ A templom északi oldalán, a Fekete-tengerre néző park sarkában áll az 1427-ben épült harangtorony, amelynek emeletén egy kis kápolna volt. A Hagia Sophia Trabzon egyik legjelentősebb műemléke, ennek megfelelően sokan látogatják. Fontossága és szépsége vetekszik a várostól kb. 40 km távolságban levő Sümela monostorával.

↓ A Hagia Sophia apszisa kelet felől.

↑ A következőkben városi sétáink közben készült néhány képet mutatok meg, amelyek tükrözik Trabzon hangulatát. Ez a fénykép a Hagia Sophia templom tengerre néző kis parkjának teraszáról készült. A történelmi város nagyjából a Pontic-hegység (vagy Pontic Alpok) bércei és a Fekete-tenger köves déli partja közötti keskeny sávon jött létre. Ezt a sávot, beleértve a vár alatti sekély vízű régi kikötőt is, feltöltötték. A feltöltött részen új autópálya, új kikötők, és repülőtéri kifutópálya épült.

↓ A nedves, szubtrópusi éghajlaton (Köppen besorolás szerint Cfa) nyáron is jelentős a csapadék, viszont télen sincsen túlságosan hideg. A tengerpart mentén ugyan vannak kisebb, kavicsos borított fürdő, vagy napozóhelyek, de erre felé nem a strandolás a fő program nyáron.

Ez az épület a trabzoni vár közepén, a Mimar Sinan Caddesin áll, jelenleg itt van a tartományi kormányzat székhelye.

A Yavuz Selim út mellett álló Musztafa pasa dzsámi 1668-ban épült.

A „demokrácia és nemzeti egység ünnepe” feldíszített Meydan Atatürk park a város legfontosabb központja. Innen könnyű elszétálni a bazarnegyedbe és a többi bevásárló utcába is.

A Meydanon sokan sétálgatnak délután, a közelben teázók és éttermek is vannak.

Az Uzun Sokak (utca) környékén üzletek sorakoznak. Errefelé jobb színvonalú üzleteket találhatunk, mint a közeli bazárnegyedben.

Üdítő, tea, fagyí minden mennyiségben és változatban az Uzun Sokak mellékutcáin

← Kemal Atatürk szobra a Meydanon

→ Trabzon belvárosát járva sok helyen találkozhatunk az oszmán modernizáció jegyében emelt épületekkel. Ezt a házat az 1860-as évek végén építették a korabeli európai neoklasszicista elemek felhasználásával. Itt volt a székhelye a Trabzon Kormányzóságának 1933 és 1987 között. Addigra épült fel az új kormányzósági épület, ahová a hivatal elköltözött.

← Az Uzun Sokak 3-as szám alatti épületet a kormányzóság elköltözése után felújították, majd 1991-től itt van a Trabzon Kultúr ve Turizm Müdürlüğü (Trabzon Kulturális és Turisztikai Igazgatóság) székhelye.

↑ Trabzon tengerpartja. A háttérben feltűnik a Pontic-hegység vonulata

↓ Napnyugta Trabzon váránál...

← **Trabzon** óvárosában, a Ziyaret utca végénél áll a város legrégebb temploma. **A Szent Anna templomot** a 6-7. században építették és sohasem használták mecsetként. Igaz ugyan, hogy 1923 körül ezt is elhagyták a görögök, a török függetlenségi háború utáni lakosságcsere, vagy inkább deportálás nyomán.

→ A törökül *nak* nevezett templom bejárata fölötti felirat szerint I. Baszileiosz császár javítási munkákat végeztetett a templomon 885-ben. Az ajtó fölötti római kori domborművet egy másik, korábbi épületből hozhatták át ide.

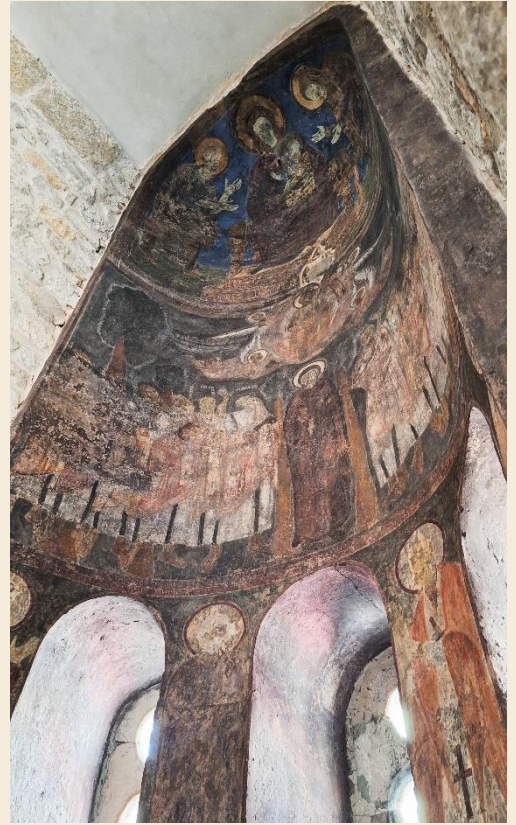

← A Szent Anna templom kis mérete ellenére három hajóval épült, a fő- és két oldalapszisa is félkör alaprajzú. Manapság a templom falainak árnyékában a szomszédos üzletekből kihozott teát iszogatják a vendégek. A templom napközben mindig nyitva van, a belépés ingyenes.

← A templom hajóit elválasztó boltíveket tartó oszlopok oszlopfőit korábbi, antik épületek romjaiból hozták ide, a Szent Anna templomba.

→ A fő apszis megtisztított faliképei, középen a gyermeket tartó Mária. A megváltóra mutató Szűz Mária alakját a görög ortodox ikonográfia Hodegetriának, vagy Theotokosnak is nevezi. A Szent Anna templom ismertetője a Hodegetria kifejezést használja.

↓ Egy ismeretlen szent, vagy egyházi személy. Kiletét sajnos nem sikerült megfejtenem. A Szent Anna templom faliképei nem közvetlenül az építés után készültek, azokat valamelyik későbbi felújításkor, a 12. és a 14. század között festették.

↘ A templom freskóit korábban lemeszelték, de 2021-22-ben a Török Kulturális Minisztérium a falképeket megtisztította és amennyire lehetett, helyreállította. Az egyik legszebb freskó Krisztus keresztről való levételét ábrázolja.

Krisztus sírbatétele

Szent Annát és Szent Joachimot leányuk, Szűz Mária és Keresztelő Szent János anyja, Szent Erzsébet siratja

Felsétáltunk a két patak völgy fölé észak-déli irányba emelkedő sziklás fennsíkra épült vár falai közé, hogy megnézzük a **Paganía Chrystokephalos** templomot. A 10. században épült templomot az oszmán hódítás (1461) után rögvest mecsetté alakították, később még egy minaretet is építettek az északi oldalon levő főbejárata mellé.

← A mai nevén Fatih mecset szerkezeti kialakítása arra utal, hogy még az oszmán hódítás előtt többször átépítették és az átalakítások a török korban is folytatódtak. A legutóbbi felújítási munkákat 2015 és 2018 között végezték el. Amikor arra jártunk, a mecset környezetében a járdákat és az utca kövezetét cserélték.

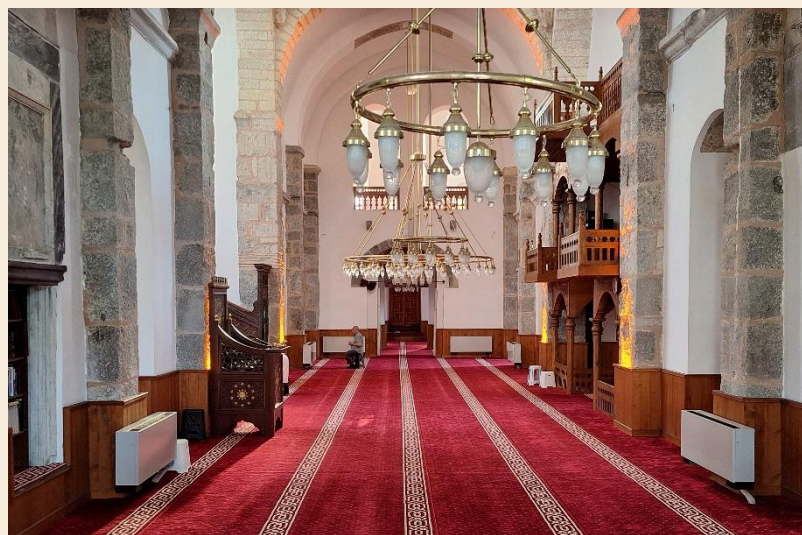
↓ A mecsetté vált templom a felső vár központjában helyezkedik el, környezetében volt a Tapezunti császárság, majd később az oszmán kormányzó rezidenciája is. Ma is a közvetlen szomszédságában van a török kormányzó hivatali épülete 1991 óta.

↓ A gondosan felújított mecsetben megkísérelték az eredeti ortodox templomi díszítéseket is restaurálni, de láthatólag alig maradt ezekből valami, hiszen a Pagania Chrystokephalos templomot már több mint 500 éve mecsetként használják. Sokáig ez volt a város legnagyobb muszlim istentiszteleti helye, de most azt láttuk, hogy már befejezés előtt áll a feltöltött középkori kikötő helyén épülő óriási modern mecset, a Şehir Camii.

↓ Az egykori templom középső hajója, a keleti oldalon levő keresztény kori szentély felől fényképezve. A muszlimok a kupola alatti déli kereszthajóban alakították ki a mihrábot és az imám szószékét (minbar). Az iszlám megengedő vallás, ha valaki nem tud letérdelni, használhatja a kis műanyag székeket.

→ A keresztény templom bejárata a nyugati oldalon volt, ahol először a narthexba lépett a hívő, majd onnan az oltárral szemközti kapun át a főhajóba. A muszlimok átalakították ez a megközelítési utat és most az északi oldal korábbi mellékbejárata lett a mecset főkapuja, amely fölé ez a fa galéria került. Szokatlan módon a narthex (előcsarnok) fölötti terület is két szintre van osztva egy galériával.

← Az északi kapu fölötti galériáról láthatjuk, hogy milyen kevés falfestés és díszítés maradt meg a görög időkből. Ezek kiterjedtségét össze sem lehet hasonlítani a trabzoni Hagia Sophia, de akár a Szent Anna templom freskóinak mennyiségével

→ Szintén a galériáról látható a legjobban a déli kereszthajóban kialakított imafal (kibla), az ima irányát mutató mihráb és a felolvasó lépcső, a minbar.

↑ Godfrey Thomas Vigne kíváncsi ember lehetett, mindenesetre kalandos utazásokat tett 1831 és 1838 között Keleten, ami akkoriban nem lehetett egyszerű dolog. Ezt a festményét **Trabzon várhegyén** állva készítette 1833-ban. Balra a nagymúltú vár, középen a keleti vízmosás völgye, szemben az óváros és a Fekete-tenger. A vár falait már Xenophón megemlítette a híres Anabaszisz (menetelés) című művében a Kr.e. 4. században (nem keverendő össze Josef Švejk budějovicei anabázisával). A három részből álló nagy vár falai most is állnak, de ezeket már jóval később, Trapezunt császárainak korában, a 13-14. században építették.

→ Az Oszmán Birodalomban szokás volt, hogy a szultán fiait a tartományokba küldte gyakorlatot szerezni az államigazgatásban. Így került Trabzonba II. Bajazid szultán egyik fia, Szelim. Szelim 1509 körül volt Trabzon kormányzója (beylerbey), itt kitűnt harciasságával a síita Szafavida perzsákkal folytatott küzdelmek során. Hosszas belharcok után **I. Szelim** szultán néven uralkodott a birodalmon 1512 és 1520 között. Harcaival és rivális rokonainak kiirtásával érdemelte ki a Yavuz (Vad, Kegyetlen) melléknevet. Modern kori lovasszobra Trabzon középső várában áll egy kis téren, ahol a helybeli srácok jót fociznak.

↑ Nem messze Szelim szobrától áll fiának, Trabzon leghíresebb szülöttének, I. Kanuni (Törvényhozó) Szulejmán szultánnak a szobra. Szulejmán életének főbb eseményeit jól ismerjük magyarországi hadjárataiból és különféle filmsorozatokból. A szobor mögötti épületben egy vallási alapítvány (vakif) működik

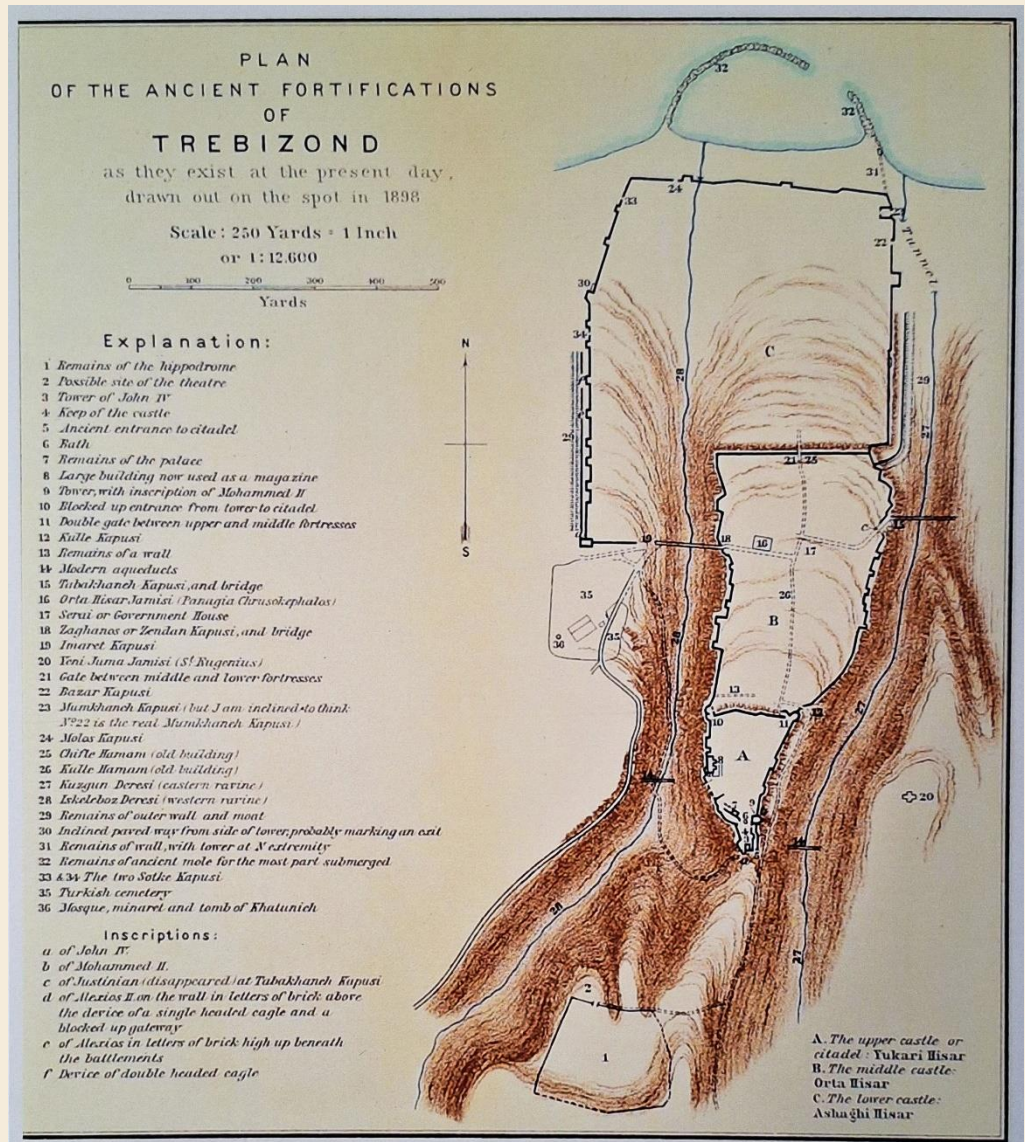
↗ Ebben a Szelim szultán szobrának közelében álló hagyományos építésű török házban rendezték be a Kanuni Szulejmán Szultán Múzeumot. Benne meg lehet tekinteni több oszmán szultán viaszszobrát és képeket az oszmánok történetéből. A városban született Szulejmán szultán 15 éves koráig nevelkedett a vár falai között.

→ Szulejmánt az oszmánok a Kanuni (Törvényhozó) melléknévvel ruházták fel a korábbi jogszokásokat jelentősen átalakító igazságügyi reformjai miatt, de a nyugati világban csak Magnificentnek, (Pompás, Nagyszerű) nevezték.

→ A **trabzoni vár** 1898-ban felvett alaprajzán még jól látszik az évezredek kikötői móló tengerbe nyúló maradványa. A vár legrégebbi része az „A”-val jelzett felső vár, a Yukari Hisar, amelynek elődjét még jóval az idősámításunk kezdete előtt építették. A vártól délre álltak a római kor szokásos városi építményei, a hippodrom, fürdők és paloták. Ezek romjait később széthordták a város házainak építéséhez. A kis területű Trapezunti Császárság (1204-1461) ugyan tovább építette a várat, törékeny hatalmát inkább ügyes egyensúlyozó politikája, mint katonai ereje biztosította egészen az oszmán hódításig.

↓ Trapezunt belvárosában nem könnyű parkolóhelyet keresni, mi végül egy zárt parkolóban találtunk helyet. A Yavuz Selim bulváron indulunk várnéző sétánkra. A képen a falak előtti keleti völgy, vagy vízmosás, benne közparkkal.

← Trabzon középső várából az İnönü Caddesi felé egy keskeny hídon lehet átsétálni a nyugati völgy fölé. A háttérben középen a Kanuni Szulejmán Múzeum sárga épülete.

→ Lesétáltunk a vár alatti nyugati völgybe és így jutottunk el a felső vár falai alá.

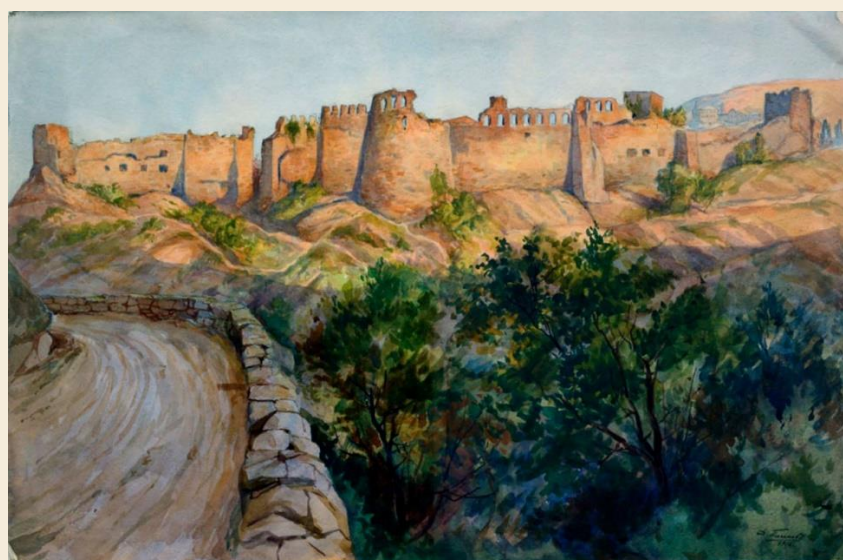

← A felső vár alatt, a nyugati völgyet íveli át az ókori Eugenius vízvezeték akvaduktja

→ Trabzon felső várának falai. A várost többszöri lakosságvándorlás sújtotta a 19-20. században. A Szuezi-csatorna megnyitása (1869) elterelte a városon áthaladó kereskedelem egy részét, ezért sokan emigráltak. A 19. század közepén az Orosz Birodalom cserkeszeket üldöző politikája miatt sokan a fenyegetettek közül ide vándoroltak. A hamidi méészárlás (1895) idején főként az örményeket

üldözték el, ami 1915-ben is újra megtörtént. Az első világháborúban, a sarikamişi csata idején (1915 január) az orosz flotta ötször bombázta a várost, szóval volt baj elég.

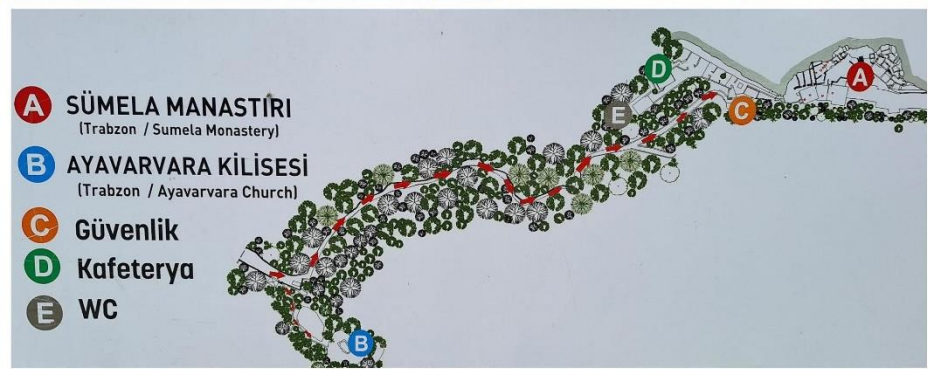

← 1916 januárjában kezdődött az erzurumi csata. Az orosz haderőt Nyikolaj Jugyenic, a későbbi fehér tábornok vezette győzelemre. Az előrenyomuló oroszok áprilisban Tabzont is elfoglalták. A várfalakat a maihoz hasonló állapotban látta az orosz hódítókkal érkező Dmitrij Pakhomov, aki a látványt szépen le is festette 1916-ban. A város elfoglalásával járó zavargások újabb örmény és görög lakosok elleni pogrommal járt, ráadásul a török lakosság egy része elmenekült, félve az örmények és az oroszok bosszújától. Később a város feletti orosz uralom összeomlott az 1917-es orosz forradalom következtében.

Újabb lakosságvándorlás következett, majd 1923-ban az évezredek óta ott élő görögöket üzték el.

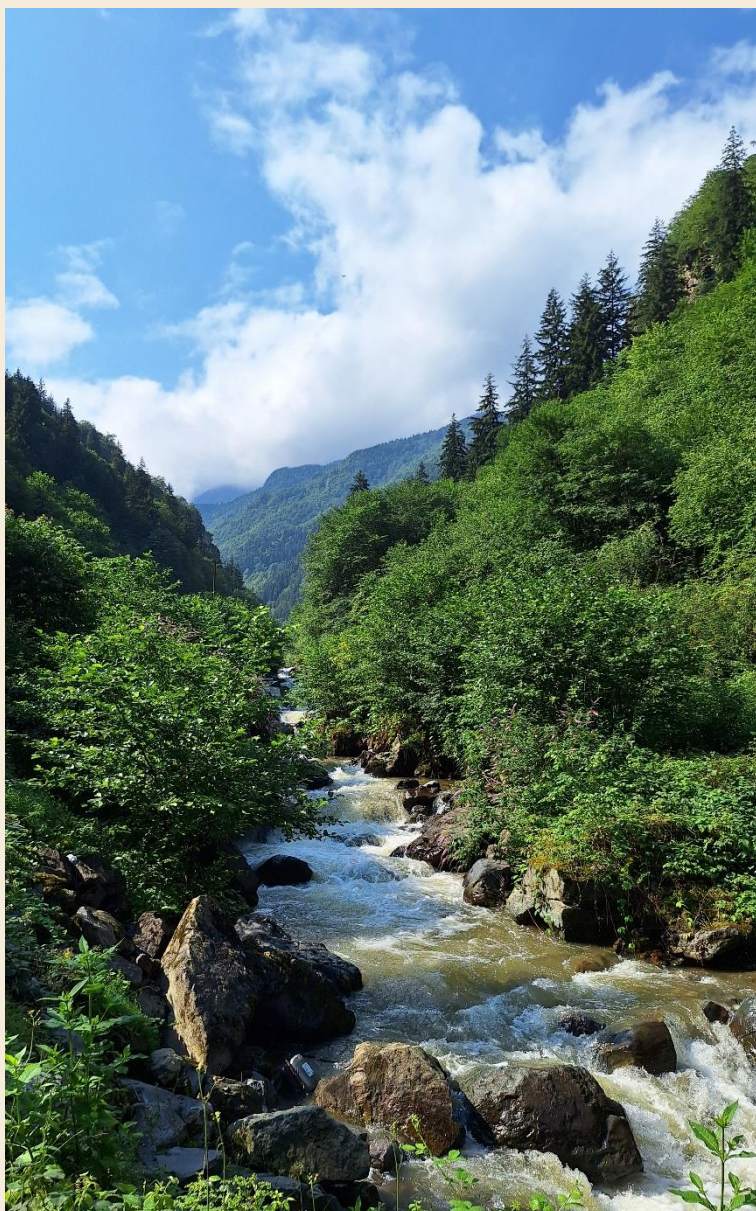
→ Trabzon vára alatti keleti völgyön a Tímárok hídján (Tabakhane köprüsü) lehet átsétálni az óváros felé. Ezt a hidat még Kr. e. az 1. században építették, majd az oszmánok idejében jelentősen átalakították, szinte újraépítették.

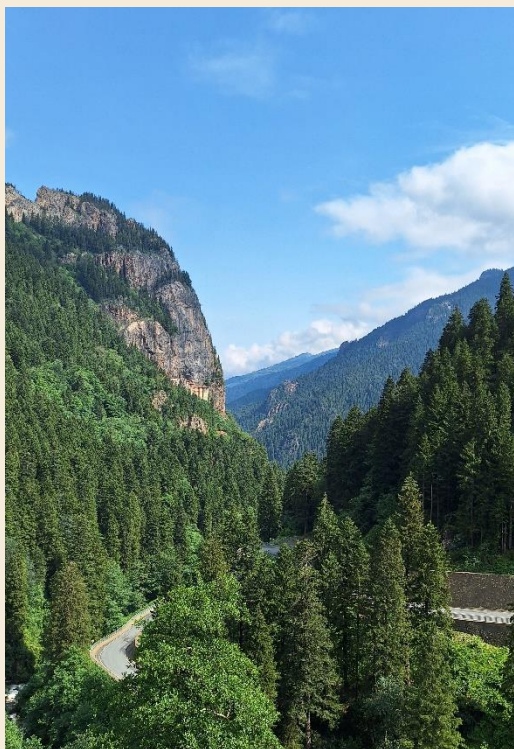

← Utazásunk utolsó állomása a Trabzontól délre, a hegyek közt épült **Sümela monastor** meglátogatása volt. A monastor alatti parkolóban a korán érkező még talál helyet, később azonban már várakozni kell. Innen még vagy 4 km-es gyalogút vezet a Sümelához, de gyakran járó kisbusz transzfer járáttal is fel lehet jutni, kivéve az utolsó kilométert. Az alsó térképen az „A”-val jelölték a gyalogösvény végénél levő Sümela monastort, de mi megnéztük az út elején álló kicsi Aya Varvara („B”) templomot is.

Manapság Erzurumból Trabzonba az E97-es autópályán és a 2023-ban megnyílt 14,5 km hosszú Yeni Zigana alagúton át lehet legkönnyebben eljutni. A korábbi évszázadokban azonban a Selyemút északi leágazása a 3032 m magas Zigana hágón át vezetett Trabzonba, ahol a genovai és velencei kereskedők már várták a keletről érkezett árut. Csak itt, a Pontic-hegységben a Sümela felé autózva tapasztaltuk a megérdemelten Pontic Alpoknak is nevezett hegység szépségét. Az egykori karavánok is errefelé haladtak fárasztó, de látványos útjukon.

← A transzfer buszok felfelé tartó útjuk során megállnak a legszebb kilátást nyújtó pontokon. Innen már láthatjuk a **Sümela monostor** sziklaperemének a szélére támaszkodó lakó és vendégfogadó épületeit.

→ Ennél a megállónál egy fa platformot építettek a nézelődők részére.

← A Sümela monostorba azon a hosszú lépcsőn kell felmászni, de amikor a fenti kis ajtón belépünk, egy másik világba érkezünk. A kép bal oldalán a monostort egykor ellátó vízvezeték helyreállított tartóívei vonják magukra figyelmünket

→ A Sümela monostor méltán nagy hírű látványosság, ezért mindig sok a látogató. A monostor régebbi része a festett templommal és kápolnákkal a fölé emelkedő hatalmas sziklafal homorulatának védelmében épült fel a 4. század vége felé. A hagyomány szerint két Athénból érkezett szerzetes, Barnabás és Sophronios alapították a rendházat. A korai épületek előtt kialakított teraszok mellé, a sziklafalak peremére csak 1840 körül építették fel a messziről látható, erkélyes épületcsoportot.

← A monostor udvarán áthaladva a leglátványosabb épülethez, a kívül-belül freskókkal díszített sziklatemplomhoz érkezünk. A Sümela a Trapezunti Császárság idején Alexiosz császártól (1349-1390) nagy adományt kapott, az addigra a korábbi felújítások ellenére leromlott állapotba került monostor rendbetételére. A ma látható falfestések, freskók is ebben az időszakban készültek.

A Sümbelá monostor az oszmán hódítás utáni évszázadokban szultáni védelem alatt, az oszmán kormányzattól kapott előjogokat élvezve zavartalanul működött egészen 1923-ig, ideértve az orosz megszállás (1916-1918) időszakát is. Ezután nehéz idők következtek. A Kemal Atatürk vezette török függetlenségi háború legvéresebb csatáit az első világháború után területi igényekkel fellépő görög kormány inváziós hadserege ellen vívták. A török győzelem után az új Török Köztársaság és a görögök lakosságcsere megállapodást kötöttek, így a görög ortodox szerzeteseknek is el kellett hagyniuk Sümbelát és több más környékbeli monostort is.

← A magára hagyott Sümelát kifosztották a kincsvadászok, ráadásul 1930-ban tűzvész is pusztította. Hosszas felújítás és a sziklaomlásoktól védő acélhálók megépítése után 2019-ben múzeumi jogállással nyitották meg újra a monostort. Azóta ez a Pontic-hegység legismertebb látnivalója. Megjegyzem, a közelben levő, hasonlóan nagymúltú és szintén 1923-ban elhagyott monostorokat, így a Vazelon monostort és a Kuştul monostort, nem állították helyre, azok kifosztott épületei ma is romosak.

↓ A Sümela fő sziklatemplomának bejárata. Ameddig az ember keze felér, láthatjuk, hogy sok neves turista szükségesnek vélte látogatásának dokumentálását és az ócska, régi falfestésekbe karcolták örökérvényű üzeneteiket.

Ahová már nem ért fel az emberek keze, ott csodálatos bibliai történetek elevenednek meg a régi falakon.

A fő sziklateplom belső freskóinak egy részét most is restaurálják, azonban így is sok megcsodálni való maradt a falakon.

Krisztus Pantokrátor és híres, áldást osztó kézmozdulata, amelyet a legtöbb ortodox ábrázoláson látni lehet.

A Jézust tartó Mária fölött maga az Úr emeli áldásra kezeit

↩ Balra lent: Mária bemutatja a gyermek Jézust a jeruzsálemi templomban. Egyszerűen nem lehet betelni vele!

↙ Az ablakbélletekben is festett alakok tűnnek fel

↘ Ez a lenyűgöző falkép nem a nagy sziklatemplomban van, hanem attól kevéssel odébb, egy szerzetesi cella, talán 2 m² alapterületű magánkápolnáját díszíti. A csöppnyi kápolnában félhomály uralkodik.

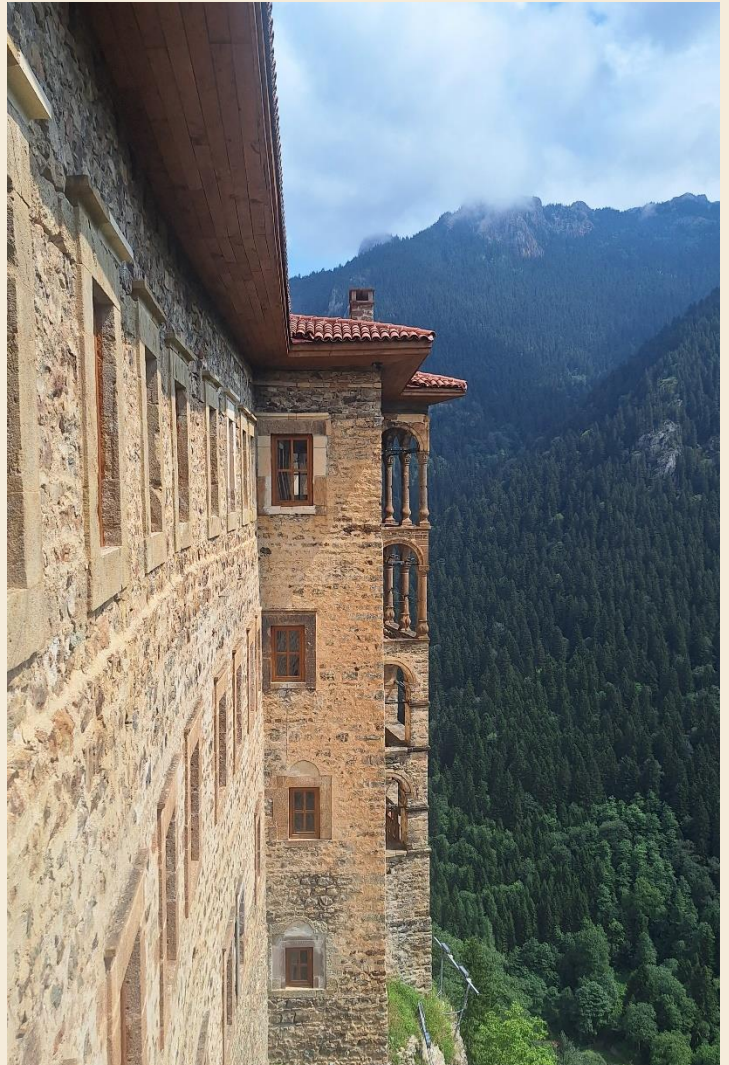

← A távolabbi, magasabbra épített helyiségek felől visszanezve, a bal oldalon állnak a 19. századi szerzetesi cellák, a vendégház, a zarándokház és a könyvtár épületei.

↙ A templom és a régi szerzetesi épületrészek megtekintése után átsétáltunk a helyreállított újabb épületcsoportba, ahol kis múzeumot rendeztek be és ezt a rövidfilmet vetítik <https://www.youtube.com/watch?v=quiHEgqz62k> Megtekintését ajánlom.

↓ A 19. századi monostorépület erkélyei a Pontic Alpokra néznek.

← A Sümelából visszasétáltunk a gyalogösvényen, majd letértünk az **Aya Varvara templom** felé.

→ A 18-19. századi templom felújítását 2017-ben fejezték be, azonban ottjártunkkor zárva találtuk.

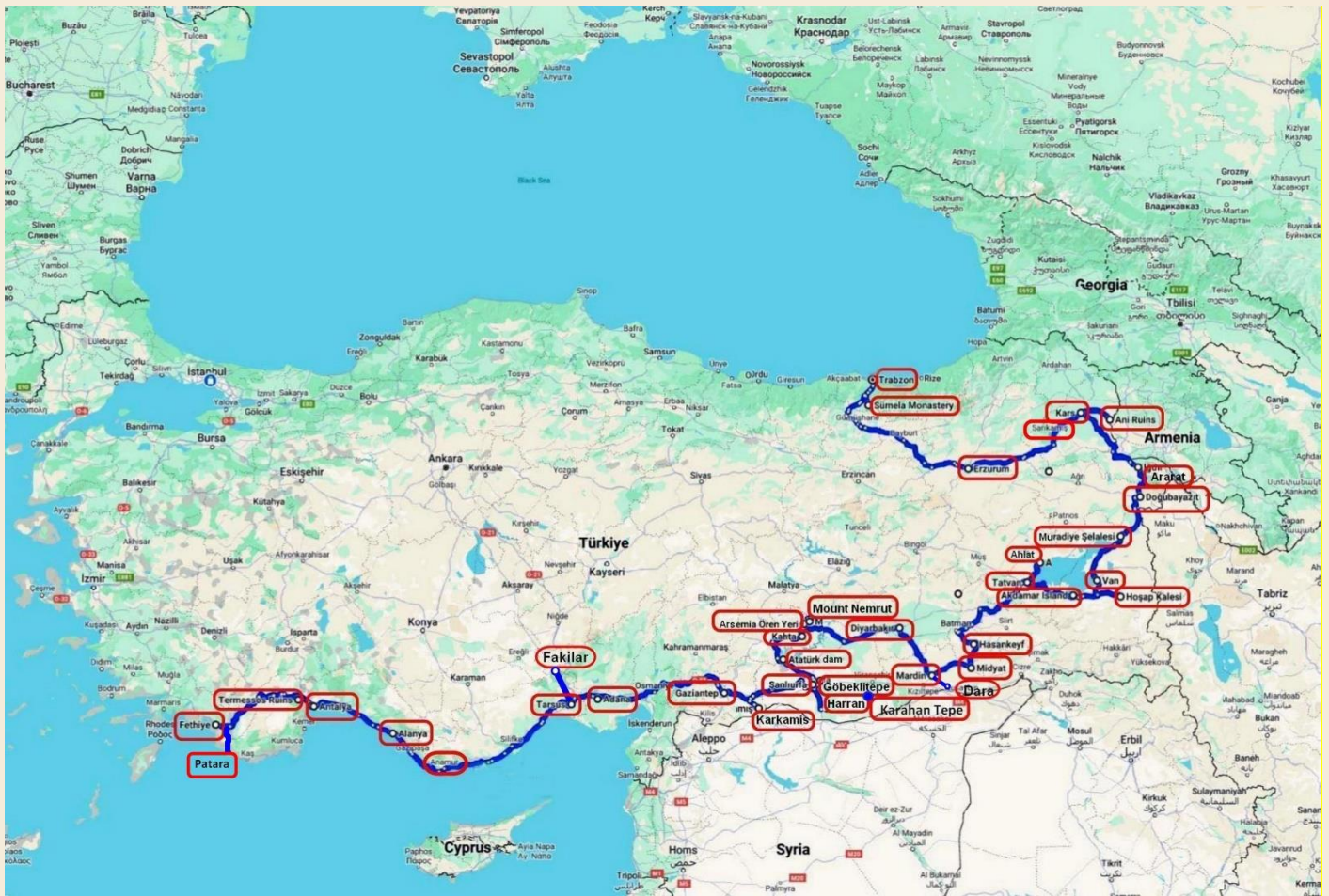

← Az **Aya Varvara** templom félköríves szentélye

↑ Az felújításakor egy kilátóteraszt építettek a turisták számára, ahonnan nagyszerű kilátás nyílik a Sümela monostorra és a Pontic-hegység felé.

← Visszafelé indulva a templom lépcsőjéről nézegettük az egykori helyiségek alapfalait és a hegy buja növényzetét. Éppen nem esett, de többször sötétedett el felettünk az ég a felhők átvonulásakor.

A Sümela volt hosszú utazásunk utolsó célpontja. Újra áttekintve úti térképünket, felvillannak a török tájak változatos képei, évezredek csodálatos emlékei, de főképpen azoknak az embereknek az arca és viselkedése, akikkel utunk során talákoztunk. Kettesben utazó külföldiek lévén alig érzékeljük az egyes nemzetiségek, törökországi népek közötti ellentétek nyomát. Velünk egyformán kedvesen, jóakaratóan és segítőkészen viselkedett mindenki, legyen akár török, arab, szír, láz vagy kurd. Jó szívvel emlékezünk mindegyikükre. Ha nyitott szemmel jár valaki Törökországban, egészen különleges élményekben lehet része. Ajánljuk minden kíváncsi utazónak, megéri a fáradságot!